

نقد دوم بر کتاب «تماشای جان»

از: علی مصباح

اشاره:

از سوی دیگر، همشهری فاضل و فرهنگی، جناب آقای علی مصباح که ساکن قم هستند، بر مقاله‌ی شماره‌ی چهارده‌ی این کتاب (محقق کرکی نهاوندی) نقدی نوشته و برای فصل‌نامه‌ی فرهنگان ارسال کرده‌اند. ضمن تشکر از ایشان به درج آن می‌پردازیم.

«فرهنگان»

آن‌چه بنده را واداشت تا با آن نشریه محترم، مکاتبه نمایم، مطالعه‌ی کتاب «تماشای جان» اثر محقق گرامی جناب آقای دکتر علی اکبر افراسیاب‌پور بود. اگر چه از مطالعه‌ی آن بهره‌ها برده‌ام، اما با دیدن فصل چهاردهم کتاب با موضوع (محقق کرکی نهاوندی؟) شگفت‌زده شدم. زیرا برای اولین بار، آن هم بدون ارائه‌ی دلیل و مدرکی معتبر، ایشان، محقق ثانی - نورالدین علی بن حسین بن عبدالعلی کرکی جبل عاملی - را به واسطه‌ی تشابه اسمی، متولد روستای (کرک) نهاوند دانسته‌اند! که ناچارم از ایشان تقاضا نمایم:

اولاً: یک‌بار دیگر نقشه‌ی نهاوند و حومه را بررسی نمایند. در این صورت قطعاً به این نتیجه خواهند رسید که در نهاوند فقط دو روستا با نام (کرک علیا و کرک سفلی) وجود دارد، نه سه روستا (کرک - کرک علیا - کرک سفلی).

ثانیاً: در عالم منطق و استدلال، اعتقاد بر این است که معرف، همیشه آجلی و اظهر از معرف باشد و بین دلیل و مدعا باید رابطه و غلقه‌ای وجود داشته باشد که در مورد این موضوع - محقق و نهاوندی بودن - قضیه، سالبه‌ی به انتفاء موضوع است و دلایلی که

ایشان برای اثبات مدعای خویش آورده‌اند، هیچ ربطی به نهاوندی بودن محقق ثانی ندارد. بلکه تنها اشاره‌ای است به مقام علمی، استادان، شاگردان و تألیفات ایشان، و از سویی ایشان با مراجعه به منابع جغرافیایی ثابت نموده‌اند که روستاهایی با عنوان (کرک) در نهاوند وجود دارد که این هم اظهر من الشمس است و نیازی به دلیل ندارد. اگرچه همه‌ی ما به وجود شهر نهاوند، با پیشینه‌ی فرهنگی و مذهبی هزاران ساله‌ی دانشمندان، علما و عرفای بزرگش افتخار می‌کنیم، اما این دلیل نمی‌شود که با آوردن قول‌های بسیار ضعیف و بدون دلیلی مستند و با استفاده از کلماتی چون (احتمالاً - ظاهراً و ...) واقعیات را نیز زیر سؤال ببریم.

ثالثاً: با نگرشی کوتاه در منابع تاریخی، رجالی، تراجم و ... در خواهیم یافت که تاکنون هیچ کس، حتی به صورت احتمالی نظر جناب آقای دکتر افراسیاب پور را تأیید نکرده‌است. لذا ناچاریم برای اثبات مدعای خود، اشاره‌ای کوتاه به زندگی محقق کرکی داشته باشیم:

شیخ نورالدین علی بن حسین بن عبدالعالی کرکی عاملی معروف به محقق کرکی یا محقق کرکی یا محقق ثانی در حدود سال‌های (۸۶۵ ق.) در روستای کوچکی به نام (کرک) در منطقه جبل عامل لبنان دیده به جهان گشود. ایشان از فقهای بزرگ شیعه است. تحصیلات خود را در حوزه‌ی روستای (میس و کرک) شروع نمود، سپس در شام، مصر و عراق تحصیلات خود را تکمیل نمود. بعد از آن به دعوت شاه اسماعیل صفوی سرسلسله‌ی حکومت شیعی جهت ترویج مذهب تشیع به ایران دعوت شد و در زمان شاه طهماسب اول، منصب شیخ الاسلامی، برای اولین بار در ایران، به ایشان تفویض شد. محقق ثانی از جمله بزرگانی است که تألیفات بسیاری داشته، تا جایی که بیش از ۷۰ جلد کتاب در موضوعات مختلف به رشته‌ی تحریر در آورده است. از جمله می‌توان به کتاب‌های معروف (جامع المقاصد در فقه) و حاشیه‌ی (المختصر النافع) محقق حلی و حاشیه‌ی (شرایع) محقق حلی و حاشیه‌ی چند کتاب شهید اول و ... اشاره نمود.

وی افزون بر نوشته‌های ارزشمندی که به جوامع اسلامی تقدیم داشته، شاگردانی را نیز تربیت کرده است که هر کدام در تاریخ سیاسی اجتماعی و مذهبی مسلمان

به خصوص ایران نقش به سزایی را ایفا نموده‌اند. در واقع بسیاری از دانشمندان و فقهای اواخر قرن دهم و نیمه‌ی اول قرن یازدهم از شاگردان وی بوده‌اند که به نام چند چهره، اشاره می‌گردد:

۱- شیخ علی منشار عاملی (پدر زن شیخ بهایی)

۲- شیخ محمدبن حسن عاملی نظنری

۳- سید محمد بن ابی طالب استرآبادی

۴- شیخ نعمت الله بن شیخ جمال الدین

۵- شیخ احمدبن ابی جامع و ...

محقق کرکی دارای دو فرزند پسر به نام‌های (شیخ عبدالعالی - شیخ حسن) و دو دختر بوده است. وفات محقق ثانی در روز شنبه هجدهم ذی الحجه (عید غدیر خم) سال ۹۴۰ هجری قمری در نجف اشرف اتفاق افتاده است.

اما بعضی مستنداتی که دلالت بر جبل عاملی بودن محقق ثانی دارد عبارت‌اند از:

۱- شهید آیت‌الله مطهری در کتاب آشنایی با علوم اسلامی ص ۳۱۲ چاپ جامعه

مدرسین می‌فرماید:

«... از این رو فقهای جبل عامل از قبیل محقق کرکی ... حق بزرگی بر گردن مردم این مرز و بوم دارند.»

۲- در کتاب روضات الجنات ج ۵، ترجمه‌ی ساعدی، ص ۱۶۸ و کتاب ریحانة‌الادب،

ج ۵ ذیل کلمه‌ی (محقق) داستان سفیر روم ذکر شده است بدین صورت که:

گویند سفیری از طرف سلطان روم به حضور حاکم وقت ایران رسید و شیخ را شناخت،

از راه تعرض و فتح باب جدل گفت: «شیخ! ماده تاریخ این مذهب (حکومت شیعه)،

«مذهب ناحق» (= ۹۰۶) است. یعنی مذهب باطل که کلمه‌ی «نا» در زبان فارسی حرف

نفی است. شیخ بالبداهه و بدون تأمل گفت: «بلی همین جمله‌ی ماده‌ی تاریخ، رواج

مذهب ماست. ما عرب هستیم و این جمله هم عربی است: «مذهبننا حق» یعنی مذهب ما

حق است و لفظ «نا» هم در زبان عرب، ضمیر متکلم مع‌الغیر و به معنای «ما» است!

۳- شهید ثانی در کتاب التنبیهاث العلیه، ص ۲۸ با تحقیق صفاءالدین بصری می‌فرماید:

«... سپس در شوال سال ۹۲۵ هجری قمری بار سفر بستیم، تا به دنبال کسب دانش رهسپار شوم و لذا به «میس» مهاجرت کردم و نزد استاد بزرگوارمان شیخ علی بن عبدالعلی (قدس سره) تا اواخر سال ۹۳۳ هجری قمری به تحصیل پرداختم. سپس در ماه ذی الحجه به سوی کرک رهسپار شدم...»

قابل ذکر است که شیخ علی منشار زین العابدین العاملی پدر زن شیخ بهایی، شیخ عبدالصمد پدر شیخ بهایی، شیخ لطف الله میسی که مسجد شیخ لطف الله در میدان امام اصفهان به نام اوست، شیخ حر عاملی و سید محمد امین، همگی از دانشمندان برجسته جبل عامل اند.

پس به شهادت تاریخ و این که اگر کمترین احتمالی هم در نهایندی بودن محقق کرکی وجود داشت قطعاً توسط علما و بزرگان بیان می شد، معلوم می گردد که محقق ثانی متولد روستای کرک جبل عامل لبنان بوده است و بعد از سال‌ها شیخ الاسلامی در دربار صفوی در نجف اشرف دارفانی را وداع می گویند. * (رحمة الله علیه)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* منابع:

- ۱- فقهای نامدار شیعه، عقیقی بخشایشی
- ۲- (محقق ثانی - مقتدای شیعه)، محمد جواد پیچان
- ۳- آشنایی با علوم اسلامی، شهید مرتضی مطهری
- ۴- ریحانة الادب، ج ۵، مدرس یزدی
- ۵- الذریعة ج ۵، آقا بزرگ تهرانی و ...